

Sleepless on Shavuot - "אני ישנה ולבי ער"

תיקון ליל שבועות תשס"ט

#1 מגן אברהם ס' תצד - איתא בזוהר שחסידיה הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתור' וכבר נהגו רוב הלומדים לעשות כן ואפשר לתת טעם ע"פ פשוטו לפי שישראל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקב"ה להעיר אותם כדאיתא במדרש לכן אנו צריכים לתקן זה:

#2 שמות פרק יט - ויהי ביום השלישי בהית הפקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על הקר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה. ויוצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה ויתיצבו בתחתית הקר.

#3 שיר השירים רבה פרשה א:יב - (שמות י"ט) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר [משל] למלך שגזר ליום פלוני אני נכנס למדינה וישנו להם בני המדינה כל הלילה וכשבא המלך ומצאם ישנים העמיד עליהם בקלאנין בוקינס ושופר והיה השר של אותה מדינה מעוררן ומוציאן לאפנתי של מלך והיה המלך מהלך לפנייהם עד שהגיע לפלטין שלו, כך הקב"ה הקדים דכתיב (שם) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, וכתיב (שם) כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם, ישנו להם ישראל כל אותו הלילה לפי ששינה של עצרת עריבה והלילה קצרה... בא הקב"ה ומצאן ישנים התחיל מעמיד עליהם בקלאנין הה"ד ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים והיה משה מעורר לישראל ומוציאן לאפנתי של מלך מלכי המלכים הקב"ה... והיה הקב"ה מהלך לפנייהם עד שהגיע להר סיני דכתיב (שם) והר סיני עשן כלו, א"ר יצחק זה הוא שמקנתרן על ידי ישעיהו שנאמר (ישעיה נ"י) מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה הקצר קצרה ידי מפדות.

#4 שמות יט:ח - ויענו כל העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה וישב משה את דברי העם אל ה'.

#5 שיר השירים ה:ב - אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה: פשטתי את פתנתי איכה אלבשנה רחצתי את רגלי איכה אטנפם:

#6 שיר השירים רבה פרשה ה - פשטתי את כתנתי, א"ר יוחנן בשם ריש לקיש אפילו תמה שבתמות יודעת לפשוט וללבוש ואת אמרת פשטתי את כתנתי איכה אלבשנה, אלא מהו זה, לפי ששינת העצרת עריבה והלילה קצרה

#7 מס נדה ל: - דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו לפנקס שמקופל ומונח... ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים... ומלמדין אותו כל התורה כולה... וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה...

#8 מהר"ל גבורות ה' פ' כח - ופירוש זה כי האדם מתחבר בו הנשמה אל החומר, ובעבור שאין הנשמה השכלית מחובר בו בחומר, דהיינו בעוד שלא יצא לאויר העולם, אז נשמתו נבדלת ואז היא שכלית לגמרי וידע כל התורה, ובעת יציאתו נגמר בריאתו והנשמה תתחבר לחומר, וכאשר תתחבר הנשמה אל הגוף נעשה אדם חי מדבר גשמי, וזה שמשכח כל התורה שאינו שכלי לגמרי. וכן תרגם אונקלוס (בראשית ב') ויהי האדם לנפש חיה והוה לרוח חיה ממללא. כי האדם צורתו חבור הנשמה השכלית והגוף ביחד, ודבר זה הוא עצמו כח המדבר שהוא נשמה עם הגוף כמו שיתבאר, וכח המדבר הוא גמר צורתו, וכל זמן שהוא בבטן אמו אין לו רוח ממללא עד שהוא יוצא לאויר העולם. והכאה הזאת שהוא מכה על פיו, רצה לומר גמר צורתו, ונקרא זה הכאה על פיו, כי כן גמר צורה של כלי נקרא מכה בפטיש המכה על הכלי בגמר מעשה זהו גמר מלאכתו, כן גמר צורתו שהוא חי מדבר הוא נעשה על ידי גמר פיו ששם כח הדברי, והגמר היא הכאה ושם נגמר ונעשה האדם מורכב מן הנשמה השכלית וגוף. וזה כי פועל הדבור על ידי גוף, ואי אפשר זה בלא נשמה שכלית כמו שאמ' למעלה כי התינוק שאין לו שכל אינו מדבר וכן הבהמה יש לה כלי הדבור ואין בה דבור כי הבהמה אין לה נשמה שכלית. ובא לומר כי גמר צורתו של אדם שזהו גמר מלאכתו, נעשה בגמר פיו שבו כח הדברי, ולכך קאמר משכח ממנו כל התורה כולה, שהיה קודם חבור הנשמה השכלית בגוף למד כל התורה והיה שורה בטובה כל זמן שלא היה חבור לו אל הגוף הגשמי. וכאשר משה היה נבדל במעלתו, לא היה נוטה אל הגשמי כי אם אל מעלה הנבדלת, היה חסר גמר פטיש זה, ולכך אף אחר שיצא לאויר העולם ידע כל התורה ותחסרהו מעט מאלהים לכך היה חסר לו דבר זה, והבן זה כי הוא דבר ברור.

#9 מס' ברכות נה: - אי מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא הכי...

#10 רבינו בחיי בראשית מא:א - ודע כי החלומות מפני ג' סבות. מפני מאכלים, מפני מחשבות, מפני חזוק הנפש... והחלום הבא מפני חזוק הנפש הוא האמתי הראוי מכלם שהוא מכחות הנפש... בשעת השינה שההרגשות בטלות הכח הזה מתחזק בו עד שיהיה הענין נדמה לו כאלו ראה אותו בהרגש והחלום הזה צודק כשהכח המדמה חזק באדם והוא שבא לאדם מבלי שיהרהר בו ושלא על דרך הרגילות כלל, וזו היא נבואה קטנה...

#11 ס' אסופת מערכות שמות (להרה"ג חיים יעקב גולדויכט ז"ל) עמ' ששא

"כי לא יראני האדם וחי" (שמות לג,ג). אבל בעת שינה, חל ביתוק מה, בין קטבי הרוח והגוף. שהשינה היא "אחד מששים במיתה" (ברכות מ,ב). אותה שעה, משתחררת הנפש במידה, מצבת מלחצי החומריות העכורה. ונוודת דואה אל עבר האינסוף. ואז יש בידה להשיג דברים, שגבולי הגופניות עצרם. ולעת יקיצה, בהתחברותה המחודשת לגוף, היא חוזרת ומגיהה עליו, מעט מאותם נגוהות נעלמים, ונוטעת אותם בתודעתו העירנית.

#12 במדבר יב:ו - ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו: לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא: פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידת ותמנת ה' גביט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה:

13# רמב"ם הל' יסודי התורה ז:ו - ...ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד שנאמר ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע הקול מדבר אליו...

14# מדרש תהלים א - ובתורתו יהגה יומם ולילה. אמר ר' שמואל בר נחמן, [אברהם] אב לא למדו, רב לא היה לו שילמדו, ומהיכן למד תורה, תני ר' שמעון בן יוחאי מלמד שזימן לו הקב"ה שתי כליות כעין שני רבנים, והיו נובעות ומלמדות אותו חכמה ודעת כל הלילה, שנאמר אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי (תהלים טז ז)

15# בראשית רבה פרשה סט - ויקץ יעקב משנתו, ר' יוחנן אמר ממשנתו

16# זוהר חדש פרשת ויצא - ותני רבי יהודה כל מאן דהוא עסיק באורייתא כל צרכו סלקין ליה לנשמתיה לעילא כד איהו נאים בשינתיה ואולפין ליה מעומקי תורה. ומיינה דובבין ומרחשן שפוותיה ביממא הה"ד [אני ישנה ולבי ער] דובב שפתי ישנים [שם]

17# מגן אברהם סימן מוי - ואפי' גר - ולפי מ"ש המקובלים שהברכות הללו מברכין על יציאת נשמתו בלילה שלא נדבק בה נשמת עכו"ם או עבד א"כ גם גר יכול לברך כן :

וביתר עומק. הנה אדם מבלה שליש מימיו בשינה. תאמר, שבכדי טבע הקב"ה כן בברואיו?
או שמא תאמר, שלא נתייסדה סגולת השינה, אלא עבור אותם יחידים, סגולת הדורות, שזכו להפלט גילויים וחזיונות רוח הקודש?

18# ס' אסופת מערכות שם עמ' שסב

אבל כך סודן של דברים. עולם הגשם, הוא עולם של מיתה. שאין החומר הגס, מסוגל להכיל שפען של חיים. אלא שהקב"ה משפיע עליו מלעילא, רוח טל של תחיה, המעוררת ומרעננת, ונוטעת בו חיות. ואלמלא שפיעה בלתי פוסקת זו, היו החיים פוקעים ובטלים. ומכל מקום, צריך הגוף שיהיו בידו כלים ערוכים, לסגל שפע עילאי זה. וכח החיות הניטע בכל חי, מוגבל מאוד. שאין עכירות החומר מסוגלת להכין כלים ראויים, שיהיו כשרים להכיל שפע בלתי נדלה ומרומם זה, אלא במידה מועטה. אבל לעת שינה, שעה שהנשמה ניתקת מעט ממלחצי הגוף, מסוגלת הנפש להכין כלי כשר, שיוק ויוער לתוכו, מידה נוספת של חיות וחיים. וכך שנו רבותנו בפירוש:

"...ובשעה שאדם ישן, היא (הנשמה) עולה, ושואבת לו חיים מלמעלה". (בר"ד יד,יא)

והביטוי הניכר לדבר, היא העייפות המתישה, עייפות עד כדי הכנעה וטשטוש, הפוקדת את הנמנע מן השינה. ותחיית הרעננות העירנית, שפע הפעלתנות הפורה, השורה על מי שמילא מכסת שנתו. בעומקו של דבר, מבטאה העייפות, את כליו כחות החיים החפונים בו. וההתעוררות, את המילוי החוזר של מצבר החיות. וזהו עומק פשר המטבע שטבעו חכמים בברכה: "המחזיר נשמות לפגרים מתיים". כי משכלה כח החיות שבגוף, אין הוא אלא פגר מובס. מת. ובשנתו, הקב"ה מטעינו בכח חיות רענן מחודש.

19# ט"ז אה"ע כה:א - יש ת"ח מנדרין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש ת"ח שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה, ובאמת [הוא] יכול ללמוד בשעה אחת מה שהמצטער ועוסק בשתי שעות, ובוודאי שניהם יש להם שכר בשוה...מי שישן כדי שיחזק מוחו בתורה, נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער, דהכל הולך אחר המחשבה וכו'

20# דברים פרק ה - ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם שמע ישראל את החקים ואת המשפטים אשר אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם ושמרתם לעשתם: ה' אלקינו ברת עמנו ברית בחרב: לא את אבותינו ברת ה' את הברית הזאת כי אנתנו אנחנו אלה פה היום כלנו חיים: פנים בפנים דבר ה' עמכם בקר מתוך האש: אנכי עמד בין ה' וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר ה' כי יראתם מפני האש ולא עליכם בקר לאמר:

והרינו שבים מכאן אל הראשונות. ישראל שצעדו במדבר מ"ט יום אלי מתן תורה, כל אותה שעה הכינו נפשותם לקבלת פני שכינה. אבל כסבורים היו, שאי אפשר שיהיו משיגים תעלומות חכמה, וגילויים נפרזים שכאלה, בעת עירות. והגוף העוטה את הנשמה, מכונה 'מלבוש' לה. כי הוא משמש לה, כדרך שהבגד העוטף את הגוף משמש. וזהו עומק דברי הכתוב המדבר באותו המעמד: "פשטתי את כותנתי - איככה אלבשנה". כי השינה, כאמור, יש בה בחינה של התערטלות הנשמה ופשיטת לבושי הגוף. והנעימות האמורה בדברי חכמים על שינת עצרת, משמעה באמת הוא, שהיא מסוגלת בייחוד, לקליטת נעימות דברי תורה.

וביסוד הדברים, אכן צדקו ישראל. דהא קמו, שכשנגלה עליהם הקב"ה בסיני ופתח ב"אנוכי ה' אלוך" - "פרחה נשמתם". שלא היה הגוף מסוגל להכיל, את שפע ההארה הזה.

אלא שדברי תורה אי אפשר שיימסרו, אלא מתוך שותפותו העירנית של המקבל. וכל ההכנות הגדולות שעבדו, אין דיון, עד שתחילת השפיעה עצמה נמי, תיעשה מתוך עירות ודעת. שאין מעמד ההמלכה תקף, אלא בקבלת פני המלך בתשואות של עירות.

ובאמת, שאותן הכנות מופלגות שעשו ישראל, קידשום כל כך, עד שהיו מסוגלים להעראת נבואה פנים בפנים, כשל משה. וכאן היתה נעוצה, טעותן של ישראל.